

D. Dražilová:

1) - Albert Schweitzer - Etika úcty k životu, str. 21-34 (Závod s časem - Texty z morální ekologie)

- Aldo Leopold - Etika země, str. 35-49 (Závod s časem - Texty z morální ekologie)

2) - Luba Lacinová - Ekofeminismus (Sedmá generace, 11/9, 2002, str. 28-31) - Peter Singer - Všichni tvorové jsou si rovni (1. kapitola v Singerově knize Osvobození zvířat, str. 17-37)

3) - Zdeněk Veselovský - Zahrady inteligence (kapitola v knize Člověk a zvíře, str. 110-128) - Otakar Štěrba - Zoologické zahrady (z knihy Máme rádi zvířata, str. 76-80)

Z. Ulčák:

Librová, H.: Vlažní a váhaví. Doplněk 2003, str. 173 – 212

Ho, Mae-Wan: Genetické inženýrství: naděje nebo hrozba? Alternativa 2000, str. 143 - 167

Kindl, R.:

Greshake, Gisbert: Nacházet Boha ve všech věcech. Praha: Zvon, 1996. Str. 14 - 43

White, Lynn. Historické kořeny naší ekologické krize. Filosofický časopis. 2000, č. 5, str. 765-775

T. Daněk:

Zrzavý, J.: EGOISMU VŠEHO ŽIVÉHO www časopisu Vesmír

(významný český biolog a popularizátor hlavního proudu v současné biologii nabízí v brilantní podobě esenci sociobiologického přístupu k živému světu)

Vopěnka, P.: Meditace o základech vědy. Práh, Praha, 2001, str. 11 - 31

(český matematik světového významu nabízí v první kapitole své poslední publikace specifické pojetí předmětu vědy i neúprosnou kritiku její současné podoby)

Kratochvíl, Z.: Filosofie živé přírody. Herrmann a synové, Praha, 1994, str. 172 - 176, kap. "Proč se přirozenost ráda skrývá" (nedávno [2004] vyšel reprint knihy; lze ji ještě někde sehnat)

(český filosof, věnující se před Sokratikům - zejm. Herakleitovi - představuje své pojetí přírody a přirozenosti jakožto FYSIS)

J. Nusek – ke studiu zadal části textů, uložené ve studovně FSS, uvádíme osnovu jeho vystoupení:

NATURA PULCHRA – Estetický rozměr přírody

„Kanonizující přístup“ – příroda je vnímána jako vrcholná estetická autorita = kánon.

Tuto základní polohu lze rozlišit (s výraznějšími posuny) ve 3 historických periodách - antice, středověku a italské renesanci.

Instrumentem, který lze v otázce estetického vnímání přírody využít je relace (vztah)

„příroda – umění“.

I. ANTIKA

1) Kánon

- řečtí sochaři (a malíři) zkoumali kánon přírody (kánon ve smyslu souboru daných pravidel – především proporčních)

- Řekové obecně předpokládali, že příroda, včetně lidského těla, má matematicky určené proporce.

2) *Příroda jako učitelka*

a) **Démokritos**

- poloha, kterou v antice opakovaně zaznamenáváme - „příroda jako učitelka lidí“
- Od přírody se (podle Démokrita) člověk nápodobou naučil dovednostem (od pavouka tkát atd.) i vrcholně estetickým aktivitám – umění (zpěvu, architektuře).
- Démokritos hovoří o napodobování přírody a užívá přitom slovo „mimésis“ – klíčové slovo v otázce vztahu antického umění a přírody vůbec.

b) **Epikurejci**

- U epikurejců vede přesvědčení, že umění je pouze nápodobou přírody k despektivnímu vztahu k umění. Umění bylo v Epikúrově očích zbytečné a není ani originální – vše čerpá z přírody. Rádoby tvůrčí estetické projevy jsou pouze nápodobou dokonalých forem přírody – příroda je estetickou autoritou.
- **Lucretius (Titus Lucretius Carus)** – i pro Lucretia jako pozdního epikurejce se umělecké formy odvozují z přírody – ona byla pro ně vzorem. Za počátky poezie vděčili lidé ptákům, za počátky hudby větru...

3) *Příroda „největší umělkyně“ a inspirátorka*

- Pro stoiky byla příroda „největší umělkyní“.
- Zásadní teze u stoiků: Umělecká díla, jakožto díla lidí, nemohou být tak dokonalá jako výtvořiny přírody, ale mohou se postupně vylepšovat a krásu z přírody vybírat i přebírat.
- Stoici jdou dál a tvrdí, že některé tvary a barvy v přírodě existují pouze pro krásu a na ozdobu.
- **Cicero** přiznává schopnost rozpoznávat krásu pouze člověku. Člověk se podle něj narodil proto, aby svět pozoroval a napodoboval.

4) *Plótinos*

- Krása v přírodě má dle Plótína tu samou podstatu jako krása v umění. Je-li příroda krásná, je to proto, že vyzařuje ideu, zatímco umění je krásné proto, že umělec do něj ideu vkládá.
- V přírodě je však pro Plótína více krásy než v umění.

II. Krása jako Boží pečeť – STŘEDOVĚK

- Posun estetických kvalit přírody do roviny „odlesku“ Stvořitelovy dokonalosti. Svět přírodních forem se stává Boží pečeti, o jejíž estetické autoritě z dobových myslitelů nikdo nepochybuje.

a) *dozvuky antiky* = dozvuky antické prestiže přírodního krásna

- Obecně: pro antické myslitele bylo příznačné zřetelnější rozpoznávání odlišností sféry přírody a umění než jejich podobností – větší důraz na rozdílnost podstaty umění a přírody. Když už se antičtí autoři pokoušeli sblížit obě sféry, většinou to vyznívalo ve prospěch přírody, kterou umění napodobovalo.
- U církevních otců se situace mění:
- **Basileus z Kaiserie** (aj.) - příroda je jako umělecké dílo, neboť prozrazuje „umělecké“ schopnosti toho, kdo ji stvořil – tedy Boha. Tělo živočichů se mu zdálo dokonalé, jedinečné (= jedno z estetických hodnocení).
- Vše umocňuje výrokem: „Chodíme po světě, jako by jsme navštívili dílnu, v které božský sochař vystavuje svá zázračná díla. Pán, tvůrce těchto zázraků a umělec, vyzývá ke kontemplaci o nich.“ Máme tu alegorii světa přírodních forem jako galerie plné fascinujících děl, určených k rozjímání.
- Podle **Klemense z Alexandrie** je Bůh příčinou všeho, co je krásné – je absolutní konstantou krásy. **Atanásius** pak na jednom místě přirovnává stvoření (ztotožněno s přírodou) ke slovům knihy, která strukturou a harmonií poukazují na svého Pána a Stvořitele a hlasitě o něm hovoří.

b) *vrcholný středověk*

- **Alain z Lille** – filozof a básník z širšího okruhu školy v Chartres. Dal estetickým úvahám zmíněného okruhu básnickou formu a mj. říká: „Bůh jako mistrovský tvůrce světa, jako zlatník v klenotnické dílně, jako mistr neuvěřitelně rafinovaného umění, jako původce obdivuhodných výtvorů, vybudoval královský palác světa přeúžasné krásy.“ Skládá Stvořiteli emotivní hold za esteticky fascinující podívanou. Příroda je tu velkolepým interiérem, honosně reprezentujícím svého tvůrce.

c) *Tomáš Akvinský*

- Jako většina scholastiků vztahoval Tomáš Akvinský krásu více k přírodě než k umění. Umění pro něj pouze napodobovalo přírodu – vrcholnou estetickou autoritou byla příroda.

- Dílo přírody (jako dílo inteligence) spěje k jistým cílům – umění napodobuje tento proces. Společným hlediskem je tu intence – záměr tvůrce díla, na jedné straně tvůrce přírody (Boha) na straně druhé umělce.
- **Wiliam Occam** vyslovuje závěr, ke kterému antika i dosavadní středověk spěli s velkými obtížemi, totiž: Je-li pro činnost přírody příznačná nevyhnutelnost (vše se děje podle daných pravidel – příroda je krásná, ale funguje jaksi automaticky), pak znakem umění je svoboda.

d) *Dante Alighieri*

- Dante již otevřeně obhajuje krásu tělesných proporcí jako článku stvořeného světa – světa přírodních forem. Přiznává jim vysoké estetické hodnocení.
- Pro Danta zůstává instrumentem obhajoby umění příroda: umění přece reprodukuje přírodu, a ta je dílem Božím (argument ještě středověký).

II. Rinascita della natura - RENESANCE

- S florentskou renesancí dochází ke skutečnému znovuzrození zájmu o přírodu, navazujícím do určité míry na antické úvahy – dochází tedy k „renesanci přírody“.

a) *L. B. Alberti a M. Ficino*

- **Leone Battista Alberti** - klíčovým se pro něj stal pojem harmonie, která nebyla pouze vlastností umění, ale i přírody. Harmonie podle něj existovala v přírodě dříve, než ji lidé uvedli do umění. Příroda směřuje k tomu, aby učinila všechna svá díla dokonalými, a dokonalá by nemohla být bez harmonie.
- Vědomě se hlásí k odkazu antiky, především konceptu přírody největší umělkyně.
- Šlo mu o napodobení principů – zákonů, kterými se příroda řídí, řádu, který v ní vládne. To se mělo týkat všech druhů umění, nejen malířství a sochařství, ale i architektury. Vedle nesporného (tradičně uváděného) rámce antropocentrismu byla teoretická základna renesančního hnutí také výrazně „**naturcentrická**“.
- Velkým advokátem přírody byl i **Marsilio Ficino** (přední postava "platónské akademie"). Podle něho lidské umění „není ničím jiným než napodobováním přírody. Stejně jako toto umění vytváří své dílo na základě jistých principů, tak postupuje i sama příroda.“

b) Savonarola - florentský náboženský vizionář, vůdce ikonoklastického hnutí: umění sice napodobuje přírodu, ale jeho osobitost spočívá právě v tom, co se nedá napodobit. Nedostupná je umění zejména živost, kterou je obdařena příroda.

c) *Renesanční umělci*

- Prakticky všichni se, logicky, vyrovnávají s otázkou „mimésis“, napodoby přírody.
- Pro **Leonarda da Vinci** je příznačný důraz na tvůrčí stránku uměleckého projevu, individuální přínos – když autor tvůrčím způsobem využívá přírodních principů.
- **Michelangelo Buonaroti** se vyznává z obdivu stvořitelského díla a otevřeně vyzývá k jeho výtvarnému respektování.
- U **Albrechta Dürera**, reprezentanta severské renesance, je zásadní víra až v tajemství přírody, překračující italskou analytickou polohu. Je přesvědčen, že to, co není v souladu s přírodou je zlé. Příroda je pro něj opět estetickou autoritou, ale zároveň i tajemnou skřínkou.

d) Giordano Bruno - filosof a vizionář (upálen r. 1600 v Římě). Bruno spojoval krásu s přírodou i lidským dílem. Příroda je pro něj krásná jak svou různorodostí, tak uspořádaností. A umění všechny její pŕvaby ještě rozmnožuje a znásobuje.

e) Michel de Montaigne - autor proslulých "Esejů" v zásadě neodděloval krásu přírody od krásy umění. Předpokládal ovšem, že úplnější a jistější krásu nalezneme v přírodě. Na svět

přírodních forem se díval jako na umělecké dílo. Rovnici také obrací – aby bylo umění krásné, musí se podobat přírodě a být s ní spjaté.

POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA:

1)

ASMUS, V.F.: Antická filozofie. Svoboda, Praha 1986.
CICERO, M.T.: O přirozenosti bohů. J. Laichter, Praha 1948.
LUCRETIUS, C.T.: O přírodě. Svoboda, Praha 1971.
PLATÓN: Dialogy o kráse. Odeon, Praha 1979.
PLUTARCHOS: Hovory o lidském štěstí. Odeon, Praha 1971.
TATARKIEWICZ, W.: Dejiny estetiky I (Staroveká estetika). Tatran, Bratislava 1985.

2)

ECO, U.: Umění a krása ve středověké estetice. Argo, Praha 1998.
HUGO DE SANCTO VICTORE: De tribus diebus - O třech dnech. Oikoymenh, Praha 1997.
KARFÍKOVÁ, L.: Studie z patristiky a scholastiky. Oikoymenh, Praha 1997.
LE GOF, J.: Středověká imaginace. Argo, Praha 1998.
LIBERA, A.: Středověká filozofie. Oikoymenh, Praha 2001.
PIEPER, J.: Tomáš Akvinský. Vyšehrad, Praha 1997.
PIEPER, J.: Scholastika. Vyšehrad, Praha 1993.
POSPÍŠIL, C.V.: Františkánské prameny. Matice cyrilometodějská, Olomouc 2001.
ROTZETTER, A.: Jak František kázal zvířatům. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1997.
TATARKIEWICZ, W.: Dejiny estetiky II (Stredoveká estetika). Tatran, Bratislava 1988.

3)

BURKE, P.: Italská renesance: kultura a společnost v Itálii. Mladá fronta, Praha 1996.
FRANCASTEL, P.: Figura a místo. Odeon, Praha 1984.
GOMBRICH, E.H.: Příběh umění. Odeon, Praha 1992.
KOENIGSBERGER, D.: Renaissance man and creative thinking: a history of concepts of harmony 1400 - 1700. Harvester Press, Hassocks-Sussex 1979.
KRISTELLER, P.O.: Renaissance thought and the arts: collected essays. Princeton University Press, Princeton 1990.
MRÁZOVÁ, M. - MRÁZ, B.: Michelangelo. Horizont, Praha 1975.
RODENWALDT, E.: Leon Battista Alberti - ein Hygieniker der Renaissance. Heidelberg 1968.
SAVONAROLA, G.: Útěcha mého putování, Poslední meditace nad žalmem Miserere. Krystal OP, Praha 1998.
SCHAFFNIT, H.W.: Mimesis als Problem. W. de Gruyter, Berlin 1971.
TATARKIEWICZ, W.: Dejiny estetiky III (Novoveká estetika). Tatran, Bratislava 1991.
ULMANN, E.: Leonardo da Vinci. E.A. Seemann, Leipzig 1980.
VASARI, G.: Životy nejvýznamnějších malířů, sochařů a architektů I, II. Mladá fronta, Praha 1998.
WHITE, M.: Leonardo. Cesty, Praha 2001.
ZUSKA, V.: Mimesis - fikce - distance k estetice XX. století. Triton, Praha 2002.